за все, у вигляді снігу, на більшій частині Північної півкулі на північ від 45° пн. ш. Що стосується Центральної Азії, то там за останні три місяці опадів випало менше звичайного. Очікується, що ця тенденція збережеться і в наступні три місяці [4].

Таким чином, Ель-Ніньо і Ла-Нінья є основними рушійними силами кліматичної системи Землі. Попри те, що головні події, пов'язані з Ель-Ніньо, відбуваються в тропічній зоні, вони тісно узгоджуються з процесами в інших регіонах земної кулі. Це простежується на далеких зв'язках по території і за часом – телеконекції. В роки Ель-Ніньо збільшується перенесення енергії в тропосферу тропічних і помірних широт. Це виявляється в збільшенні температурних контрастів між тропічними і полярними широтами, активізацією циклонічної й антициклонічної діяльності в помірних широтах. Але всі природні кліматичні явища зараз відбуваються в контексті антропогенної зміни клімату, що призводить до підвищення глобальної температури, посилення екстремальних погодних умов, що впливає на сезонні опади і ускладнює роботи щодо запобігання та ліквідації наслідків стихійних лих.

Список використаних джерел

1. 2020 год стал самым жарким за всю историю наблюдений. URL: https://www.techcult.ru/science/9244-2020-god-stal-samym-zharkim
2. Кліматичні феномени Ла-Нінья і Ель-Ніньо, і їх вплив на здоров'я і соціум. URL: https://secondhandivanovo.ru/uk/tendencii-i-kollekcii/karta-dvizheniya-el-nino-klimaticheskie-fenomeny-la-ninya-i-el-nino-i-ih.html
3. Найспекотнішими в історії планети стали 2020 та 2016 роки. URL: https://www.dw.com/uk/naispekotnishymy-v-istorii-planety-staly-2020-ta-2016-roky/a-56176034
4. Охлаждающий эффект Ла-Ниньи не смягчает глобальное потепление. URL: https://news.un.org/ru/story/2021/02/1396222
5. Поява та масштаб наслідків явищ Ель-Ніньо. URL: https://ru.essays.club/%D0%93%D0%B2-D1%8F%D0%B2%D0%B8%D1% 89-45106.html

Марина Зарудняк

ХРИСАНФ ЯЩУРЖИНСЬКИЙ ПРО КУПАЛЬСЬКУ ОБРЯДОВІСТЬ УМАНЩИНИ

Хрисанф Петрович Ящуржинський народився 19 березня 1852 р. за старим стилем у селі Молодецькому Уманського повіту Київської губернії у родині місцевого священика. Хрисанф виховувався у багатодітній родині: мати Ольга Іустинівна народила троє синів (Василя, Хрисанфа, Іустина) і дочку. У статті, розміщеній у словнику видавців Ф. Брокгауза й

І. Ефрона, зазначено, що Хрисанф Петрович навчався у Київському і Варшавському університетах на слов'яно-російському відділенні історико-філологічних факультетів [1]. Його доля, як і саме ім'я тривалий час були не відомі.

У липні 1997 р. на сторінках «Кримської світлиці» вийшла друком стаття Г. Зленка «Одісея Хрисанфа Ящуржинського» [3, с. 8]. В якій вперше було надруковано біографію видатного краєзнавця. До цієї наукової розвідки відомостей про Хрисанфа Петровича було надзвичайно мало. З відомостей, що знаходилися в Уманському краєзнавчому музеї дізнаємося, що Ящуржинський Х. П. народився в Умані, в родині священика Миколаївського собору та маємо одну фотографію вченого [4].

У 2002 році в с. Молодецькому проходили фольклорну практику студенти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини під керівництвом кандидата педагогічних наук, доцента кафедри української літератури та українознавства, члена Спілки письменників України Павленко Марини Степанівни. Яка поставила собі за мету – дізнатися усе можливе про долю цієї видатної людини. Результатом цієї поїздки стала публікація Марини Степанівни «…У перекладі з грецької-золотоцвітний (про Хрисанфа Ящуржинського)» [3].

Хрисанф Петрович Ящуржинський є автором праць з фольклористики й українського народознавства «на добру тисячу сторінок» [5, с. 16], серед них: «Социально-политическое учение Гуса», «Лирические малорусские песни, преимущественно свадебные, сравнительно с великорусскими», «Русский филологический вестник», «Остатки язычества в погребальных обрядах Малороссии», ряду етнографічних статей у журналі «Кіевская старина» («Колядки», «Уніятская колядка», «Колядки религиозно-апокрифическаго содержания», «Поезія Різдвяних свят», «Культъ хлѢба въ малорусскихъ колядкахъ, «Щедрий вечір (Етнографічний нарис)», «Весенніе хороводы, игры и пѢсни», «ЗамѢтка о Купальскомъ праздникѢ въ уманскомъ уѢздѢ», «О прѢвращеніяхъ въ малорусскихъ сказкахъ», «Рождественская интермедія (Коза)»).

Ім'я краєзнавця Хрисанфа Ящуржинського названо студентське наукове фольклорне товариство, створене 1997 року в Уманському педагогічному університеті, його діяльністю керує кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури, українознавства та методики їх навчання Сивачук Наталія Петрівна. Члени товариства досліджують особливості фольклору історичної Уманщини та стану його побутування у наш час.

Наша стаття присвячена аналізу праці Х. Ящуржинського «Заметки о купальском празнике в Уманском уезде» [5].

Хрисанф Петрович присвятив статтю дослідженню центрального свята літньої календарної обрядовості – Купалу. За свідченням дослідження наприкінці XIX століття святкування практично відійшло у

небуття: «Величественный славянскій праздникъ Купала съ вечерними кострами, съ обрядовымъ прыганьемъ черезъ огонь, со скатываньемъ зажженнаго колеса въ рѣку, съ хороводами и пѣснями все болѣе и болѣе приходитъ в забвеніе. Костровъ ужъ не зажигаютъ (мои наблюденія ограничиваются уманскимъ уѣздомъ кіевской губ.), потому что, какъ выражаются *дивчата*, ходитъ *сотскій*, *розганяе и бье кіемъ* собравшихся *на купайлыцю*. Духовная власть также запрещаетъ купальскіе хороводы, потому что они б'са веселятъ.

Теперь обрядность, сопровождающая праздникъ Ивана-Купайла, находится на той степени забвенія, когда она цѣликомъ почти сохраняется только дѣтьми, которымъ никто не запрещаетъ пѣть пѣсни и свивать вѣнки; взрослые же уклоняются отъ празднованія подъ тѣхъ предлогомъ, что это, дѣйствительно, значитъ дьявола веселить (Болѣе подробное описаніе купальскихъ обрядовъ см. въ Трудахъ этн. – стат. эксп. т. 3, стр. 193–223) Дѣвочки же подростки не только 24 іюня, въ день празднованія Іонна Крестителя, но и цѣлое лѣто въ саду, на вишняхъ, распѣваютъ характерныя купальскія пѣсни» [5, с. 326].

Автор розповідає як і з чого дівчатка виготовляли купальські вінки, обряди, які проводилися в цей день.

Найціннішими, з точки зору фольклору є тексти купальських пісень, які автор наводить як зразки у другій частині статті та опис особливостей їх виконання: «Пѣсни купальскія поются особеннымъ, своеобразнымъ напѣвомъ, однообразнымъ, протяжнымъ и, если можно такъ выразиться, архаическимъ. Въ этомъ пѣніи такъ и слышатся жреческія пѣсни вокругъ языческихъ жертвенниковъ. Обрядность, которая совершается на праздникѣ Купайла, еще до нѣкоторой степени сохраняетъ мифическую окраску, за то пѣсни, по крайней мѣрѣ, тѣ, которыя поются теперь, рѣшительно не истолковываютъ обрядности, какъ это бываетъ въ другихъ случаяхъ. Большая часть купальскихъ пѣсенъ содержаніемъ своимъ напоминаетъ свадебныя. Вь настоящее время, рядомъ съ купальскими, поются и другія, даже заносныя, солдатскія пѣсни. Вотъ почти всѣ купальскія пѣсни, которыя мнѣ удалось собрать въ с. Молодецкомъ (уманск. уѣзда)» [5, с. 327].

Важливим для нас, як майбутніх учителів-філологів є відомості, зібрані під час фольклорної експедиції 2002 року, які засвідчили, що окремі пісні, записані краєзнавцем збереглися, і навіть за умови втрати їх сакрального змісту, й до сьогодні співаються молоддю села Молодецьке. Зокрема це пісні:

У насъ Купайло зъ вербы, зъ вербы.
Выйды, Голександро, выйды!
Якъ не выйдешъ на Купайла,
То выйде съ тебе душа й пара [5, с. 328].

Ой на Ивана на Купайла,
Дежъ ты, Голександро, ночувала?
Ой ночувала пидъ грушкою,
А съ тымъ Иваномъ якъ душкою;
Ой ночувала пидъ яворомъ,
А съ тымъ Иваномъ діяволомъ [5, с. 328].
...Прѣпѣвъ.
А Васыль хвалився,
Шо Ярыну люблю – спидныцю куплю [5, с. 328].

Прѣпѣвъ.
А Рыгоръ хвалывся,
Шо Наталю люблю,
Та виночокъ куплю…" [5, с. 328].

Ой у городи катранъ-зилля, –
Просыть Наталка на весилля.
Кожнои хати не минае,
Ажъ до Гартема забигае [5, с. 329].

Петривочка –мала ничка, –
Не выспалася невисточка;
До череды гнала тай дримала,
На пеньки ноги позбывала,
На теренъ очи повыймала [5, с. 330].

Маємо відзначити той факт, що більшість пісень, наведених Хрисанфом Петровичем у статті зберіглася до наших днів.

Важко переоцінити титанічну працю збирача фольклору, краєзнавця Хрисанфа Петровича Ящуржинського у справі фіксації, збереження та пропаганди українського фольклору.

Список використаних джерел

1. Брокгаузъ Ф. А., Ефронъ И. А. Энциклопедическій словар. Санкт Петербургъ : Типогрфія Акц. Общ. Брокгаузъ-Ефронъ, 1904. Т. LXI. 957 с.
2. Зленко Г. Одісея Хрисанфа Ящуржинського. *Кримська світлиця*. 1997. 4 липня.
3. Павленко М. С. У перекладі з грецької – золотоцвітний (про Хрисанфа Ящуржинського). *Гумань*. 2014. № 1–3. С. 8–17.
4. Уманський краєзнавчий музей. Додаткові фонди.
5. Ящуржинський Х. Заметка о купальском празднике в Уманском уезде. *Киевская старина.* 1890. Т. XXXI (ноябрь). С. 326–331.